

Трансформація та модернізація країн Східної та Центральної Європи

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Третій (докторський)</i>
Галузь знань	<i>05 - соціальні та поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Вибіркова</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/заочна</i>
Рік підготовки, семестр	<i>2 курс</i>
Обсяг дисципліни	<i>4 кредити</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Залік</i>
Розклад занять	<i>2-3 години аудиторних занять на тиждень</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектори: <i>Федорченко-Кутуєв Павло Володимирович, доктор соціологічних наук, професор</i> Семінарські: <i>кандидат політичних наук, доцент, Багінський Андрій Владиславович, e-mail: andrei.baginsky@gmail.com</i>
Розміщення курсу	

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предмет кредитного модуля – особливості трансформації та модернізації східно- та центральноєвропейських суспільств. Міждисциплінарні зв'язки: «Трансформація та модернізація країн Східної та Центральної Європи» пов'язаний з соціологічним та порівняльним аналізом сучасних країн, виявленням соціальних процесів, які відбуваються у даних суспільствах, застосуванням загальних моделей методології дослідження та виокремлення окремих кейсів соціально-політичного розвитку країн регіону.

Знання, набуті докторантами під час засвоєння курсу допоможуть глибинно та детально аналізувати соціальні передумови та наслідки розвитку регіону, прогнозувати тенденції модернізації, трансформації, демократизації суспільств, до яких належить і Україна.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Навчальна дисципліна належить до циклу вибіркових дисциплін професійної підготовки. Даний курс спирається на знання студентів з навчальних дисциплін нормативної підготовки. Кредитний модуль має за мету засвоєння докторантами знань про особливості трансформації та модернізації країн Східної та Центральної Європи.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- методології компаративних досліджень в соціології;
- теорій модерну та модернізації суспільств в європейському контексті;
- теорій демократичної трансформації суспільства;
- типологій та соціальних факторів модернізації політичних режимів Східної та Центральної Європи.

уміння:

- застосовувати соціологічні методи крос-національних та крос-культурних досліджень;
- використовувати методологію багатовимірного соціологічного аналізу європейських суспільств;
- прогнозувати особливості розвитку держав Центрально-східноєвропейського регіону;

досвід:

- порівняння соціальних факторів розвитку України та інших держав регіону;
- виявлення та застосування індикаторів демократичності певного політичного режиму;
- створення власної універсальної дослідницької моделі аналізу європейських суспільств.

3. Зміст навчальної дисципліни

Лекційні заняття.

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1	<p>Тема: Європа у контексті регіонального розвитку.</p> <p>Основні питання: Класифікація теорій регіонального розвитку. Регіональна історія та економічна географія як підвалини теорій регіонального розвитку. Регіоналізм та регіоналізація Європи. «Жорстка» та «м'яка» парадигма теорій регіонального розвитку. Концепція «дифузії інновацій» Т. Хагерстранда. «Європа регіонів» та «Європа вітчизн». Федералізм проти функціоналізму. Чотири особливості функціоналізму. Ф. Шміттер про регіональну інтеграцію. Три узагальнення європейської інтеграції: «Європа різних ивидкостей», «Європа a la carte», «Європа концентричних кіл».</p> <p>СРС: Хартія місцевого самоврядування та Декларація про регіоналізм. Європейський проект А. Спінеллі.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 4,7.</p>

2	<p>Тема: Теоретичні підвалини дослідження європейських трансформацій.</p> <p>Основні питання: С. Роккан. Концептуальна карта Європи. «Пояс міст». «Європейське поле» у термінах теорії поля П. Бурд'є. Ринкова, політична та правова сфери поля. Неофункціоналізм та новий інституціоналізм у європейських студіях.</p> <p>СРС: «Funnel of Causality» як метод дослідження різних вимірів соціального та політичного часу.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 2; Дод.: 2, 6.</p>
3	<p>Тема: Поняття та концепції Центральної та Східної Європи.</p> <p>Основні питання: Багатоплановість теоретичного розуміння європейського регіону. Східна Європа у дискурсі орієнтації та європеїзації. М. Кундера «Вкрадений Захід або трагедія Центральної Європи». Центральна Європа як ідеологічний феномен. Дж.Х Маккіндер про поняття «хартленду». Регіон у цивілізаційній моделі С. Хантінгтона.</p> <p>СРС: Поняття «Центрально-Східної Європи» в межах Версальської системи. Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 4, 17.</p>
4	<p>Тема: Трансформація соціально-політичного простору Європи.</p> <p>Основні питання: Social space versus Political Space. Глобальний, регіональний, інституціональний та рефлексивний аспект політичного простору Європи. Європейський політичний простір: наднаціональний чи транснаціональний? «Дефіцит демократії» Ю. Хабермаса. Відносини «ядро-периферія». Л.Хуге, Г. Маркс «Багаторівневе управління та європейська інтеграція». Федералістський та функціоналістський типи структурування політичних просторів. Транснаціональні сфери («кишені»). Центральна та Східна Європа у контексті євроінтеграції та євроскептицизму.</p> <p>СРС: Європеїзація як процес структурування європейського транснаціонального простору (Джонс, Кларк, 2010).</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 7, 22, 25.</p>
5	<p>Тема: Траєкторії розвитку Центральної та Східної Європи.</p> <p>Основні питання: Докомуністичний, комуністичний та посткомуністичний стан суспільств регіону. СРСР та країни Центральної та Східної Європи: причини, початок та хід трансформацій. Революції 1989-1990 рр.. Трансформація через запозичення: умови реалізації та межі можливого. Від державного соціалізму до транснаціонального капіталізму. Соціальні змін в ЦСЕ в контексті теорій П. Бурд'є.</p> <p>СРС: Феномен «оксамитових революцій».</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 1, 3, 9.</p>
6	<p>Тема: Трансформація соціальних класів та соціальних груп регіону.</p> <p>Основні питання: Центральноєвропейська інтелігенція і буржуазія: особливості взаємодії. Економічна буржуазія та культурна буржуазія. «Прискорення модернізації» як анти буржуазний проект центральноєвропейської інтелігенції. Взаємодія технократів, менеджерів та інтелігенції. Висхідна та низхідна соціальна мобільність серед посткомуністичних еліт. Форми власності та стратегії приватизації.</p> <p>СРС: «Капіталізм без капіталістів» у посткомуністичних умовах.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 2, 3; Дод.: 7, 8, 9.</p>
7	<p>Тема: Демократизація політичних режимів ЦСЕ.</p> <p>Основні питання: Структурні та акторні теорії демократизації. Хвилі демократизації С. Хантінгтона. Класифікації політичних режимів та індекси демократії. Феномен гібридних політичних режимів. «Ресурсне прокляття» як фактор динаміки демократизації. Рейтингові та експертні соціологічні інструменти для порівняльного аналізу трансформацій. Структурні та процедурні фактори режимних трансформацій. Демократії, автократії та «сіра зона»: аналіз прикладів посткомуністичних країн.</p> <p>СРС: Дж. Раггі. «Євросоюз як мультиперспективна політія».</p>

	Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: Баз.: 2, 5; Дод.: 5, 10, 12, 20, 28.
8	Тема: Конструювання європейської ідентичності. Основні питання: Пошук консолідуючих символів ЄС. «Manifesto for re-building Europe» як пошук європейських інтелектуалів. Європеїзм та проблема національної ідентичності. «Революція свідомості» у польській ретроспективі. Дискусії словацької інтелігенції про «ніжну революцію». Вацлав Гавел і проблема «чеського абсурдизму». Роль творчої інтелігенції у політичному житті Словенії. СРС: Національні міфи та європейські бренди у культурно-символічній політиці центрально- та східноєвропейських держав. Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: Баз.: 2, 3; Дод.: 2, 15.
9	Тема: Україна та концептуальний вимір модернізації. Основні питання: Особливості трансформаційних процесів у працях Н. Паніної. Є. Головаха про модернізацію та зміну системи цінностей в українському суспільстві. Держава, що сприяє розвитку як передумова модернізації в Україні в контексті досліджень П. Кутуєва. Трудові орієнтації населення та виробничий сектор. Ринок праці та інновації. Науково-технічний розвиток у динаміці економічних циклів. Порівняння модернізаційного потенціалу економіки України та країн ЦСЄ. Громадянська активність і політична участь та патронажно-клієнтарна система влади. СРС: Україна в рейтингах демократизації. Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: Баз.: 1, 2, 3; Дод.: 3, 19.

5. Семінарські заняття

Основними цілями семінарських занять є закріплення та поглиблення знань, які отримані на лекціях та в процесі самостійної підготовки аспірантів, сприяння та розвинення у аспірантів навичок самостійного та аналітичного мислення, вміння вести дискусію, відстоювати власну точку зору, узагальнювати отриману інформацію.

№ з/п	Назва теми
1	Тема: Теоретичні аспекти дослідження європейських трансформацій. Основні питання: Класифікація теорій регіонального розвитку. Регіональна історія та економічна географія як підвалини теорій регіонального розвитку. Регіоналізм та регіоналізація Європи. «Жорстка» та «м'яка» парадигма теорій регіонального розвитку. Концепція «дифузії інновацій» Т. Хагерстранда. СРС: «Європа регіонів» та «Європа вітчизн». Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 4, 7.
2	Тема: Сутність та поняття Центральної та Східної Європи. Основні питання: Багатоплановість теоретичного розуміння європейського регіону. Східна Європа у дискурсі орієнтації та європеїзації. М. Кундера «Вкрадений Захід або трагедія Центральної Європи». Центральна Європа як ідеологічний феномен. Дж.Х Маккіндер про поняття «хартленду». Поняття «Центрально-Східної Європи» в межах Версальської системи. СРС: Регіон у цивілізаційній моделі С. Хантінгтона. Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми. Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 4, 17.
3	Тема: ЦСЄ та трансформація європейського простору. Основні питання: Social space versus Political Space. Глобальний, регіональний, інституціональний та рефлексивний аспект політичного простору Європи. Європейський

	<p>політичний простір: наднаціональний чи транснаціональний? «Дефіцит демократії» Ю. Хабермаса. Відносини «ядро-периферія».</p> <p>СРС: Європеїзація як процес структурування європейського транснаціонального простору (Джонс, Кларк, 2010).</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 25.</p>
4	<p>Тема: Соціальні групи та правлячі класи в процесі модернізації та трансформації регіону.</p> <p>Основні питання: Взаємодія технократів, менеджерів та інтелігенції. Висхідна та низхідна соціальна мобільність серед посткомуністичних еліт. Форми власності та стратегії приватизації. Центральноєвропейська інтелігенція і буржуазія: особливості взаємодії. Економічна буржуазія та культурна буржуазія. «Прискорення модернізації» як анти буржуазний проект центральноєвропейської інтелігенції.</p> <p>СРС: «Капіталізм без капіталістів» у посткомуністичних умовах.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 7, 8, 9.</p>
5	<p>Тема: Трансформація та демократизація політичних режимів.</p> <p>Основні питання: Структурні та акторні теорії демократизації. Хвилі демократизації С. Хантінгтона. Класифікації політичних режимів та індекси демократії. Феномен гібридних політичних режимів.</p> <p>СРС: «Ресурсне прокляття» як фактор динаміки демократизації.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 1, 9, 16.</p>
6	<p>Тема: Євроінтеграція та євроскептицизм як тенденції розвитку соціального простору регіону.</p> <p>Основні питання: Л.Хуге, Г. Маркс «Багаторівневе управління та європейська інтеграція». Федералістський та функціоналістський типи структурування політичних просторів. Транснаціональні сфери («кишені»).</p> <p>СРС: Дж. Раггі. «Євросоюз як мультиперспективна політія».</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 22, 24, 26.</p>
7	<p>Тема: Європейська ідентичність у контексті соціального конструктивізму.</p> <p>Основні питання: Пошук консолідуючих символів ЄС. «Manifesto for re-building Europe» як пошук європейських інтелектуалів. Національні міфи та європейські бренди у культурно-символічній політиці центрально- та східноєвропейських держав.</p> <p>СРС: Україна та європейська ідентичність.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 2, 15.</p>
8	<p>Тема: Модернізація і трансформація України в межах розвитку центрально та східноєвропейського регіону.</p> <p>Основні питання: Особливості трансформаційних процесів у працях Н. Паніної. Є.Головаха про модернізацію та зміну системи цінностей в українському суспільстві. Держава, що сприяє розвитку як передумова модернізації в Україні в контексті досліджень П. Кутуєва.</p> <p>Література: Баз.: 1, 4; Дод.: 3, 5, 27.</p>
9	<p>Тема: Перспективи та моделі розвитку країн ЦСЄ.</p> <p>Основні питання: Регіональні союзи та стратегічне співробітництво. «Східне партнерство»: переваги і недоліки. Перспективи Балто-Чорноморської політичної системи.</p> <p>СРС: Роль України в політичних процесах ЦСЄ.</p> <p>Дидактичні засоби: Зображувальні наочні посібники: таблиці та схеми.</p> <p>Література: Баз.: 2, 3; Дод.: 23, 25, 27.</p>

4. Навчальні матеріали та ресурси

Базова:

1. Кутуєв П.В. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм. – К.: Сталь, 2005. – 500 с.
2. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе. / Пшеворский А.; [Пер с англ.; Под ред. В.А.Бажанова]. — М: РОССПЭН, 1999. — 320 с.
3. Селеньи И. Построение капитализма без капиталистов. Образование классов и борьба элит в посткоммунистической Центральной Европе. - К. : Ин-т социол. НАН Украины, 2008. - 320 с.
4. Тилли Ч. Принуждение, капитал и европейские государства. 990 – 1992 гг. . -Издательский дом «Территория будущего», 2009. - 360 с.
5. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон. — М.: РОССПЭН, 2003. — 386 с.

11.2. Допоміжна:

1. Бабенко С.С. Социальный механизм постсоветской трансформации: деятельностно-структурный подход // Посткоммунистические трансформации: векторы, измерения, содержание / под ред. О.Д.Куценко, С.С.Бабенко. - Х. Изд. центр Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина 2004. – С. 251-274.
2. Режим доступу: <http://www.sociology.kpi.ua/literature> - кафедра соціології КПІ ім.Ігоря Сікорського
3. Багінський А.В. Символічний простір Європейського Союзу: інтеграція, ідентичність, міфи / «Сучасні проблеми політичної системи України» зб.наук.праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції, 2016. – С. 5-16.
4. Бондарець М. Глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн // Дослідження міжнародної економіки. – 2011. – Вип. 2 (67). – С. 99-110.
5. Бондунов А.Л. Современная Восточная Европа: границы понятия и геополитическая организация // Вестник Московского университета. – Сер. 18. – Социология и политология. - 2013. - №1. – С.208-222.
6. Вінничук О. Політичні ризики трансформаційних процесів у країнах «нової демократії» (ЦСЄ) // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2013. – Вип. 25. – С. 71-76.
7. Дерлугьян Г. Адепт Бурдьє на Кавказе: Эскизы к биографии в миросистемной перспективе. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2010. – 560 с.
8. Зеликова Ю.А. Стареющая Европа: демография, политика, социология. –2014. – 224 с.
9. Куценко О. Сохраняют ли значение классовые различия политического участия // Социология, методы, маркетинг. -2006. - № 3. – С.92-115.
10. Куценко О., Бабенко С. Европейские представления и различия: сравнительные исследования в усовершенствовании преподавания социологии // Социология: теория, методы, маркетинг. - 2009, №. 4. - с. 186-194.
11. Лейпхарт А. Конституционные альтернативы для новых демократий / Политология: / А. Лейпхарт; [Хрестоматия ; Сост. проф. М.А.Василик, доц. М.С.Вершинин]. – М.: Гардарики, 2000. — С. 421 — 436.
12. Макаренко Б. Посткоммунистические страны: некоторые итоги трансформации / Б. Макаренко // Политика. — 2008. — № 3 (50). — С.105—125.
13. Мацієвський Ю. Між авторитаризмом та демократією: політичний режим після «помаранчевої революції» / Ю. Мацієвський // Політичний менеджмент. — 2006. — № 5. — С. 18 — 32.
14. Мачкув Е. Преобразование коммунистического тоталитаризма и посткоммунистическая системная трансформация: проблемы, концепции, периодизация / Е.Мачкув // Полис. — 2000. — № 4. — С. 38 —59.
15. Мельвиль А.Ю. О траекториях посткоммунистических трансформаций / А.Ю. Мельвиль // Полис. — 2004. — № 2. — С. 64—75.
16. «Миф и демократия в Восточной Европе»: [Электронный ресурс]: (25-27 Октября 2002, Регенсбургский университет, Германия); [А.Велль, Х.Видра, Р.Пинсент, А.Закольчая, А.Вахтел и др.]. — Режим доступу до джерела:

http://www.uniregensburg.de/Fakultaeten/phil_Fak_IV/Slavistik/institut/woell/Myth-and-Democracy.htm

17. *Общественные трансформации в странах Центральной и Юго-Восточной Европы (90-е годы XX века – начало XXI столетия)*. – М.: Институт славяноведения РАН, 2008. – 352 с.
18. Піляєв І.С. Концепція регіону Центрально-Східної Європи: актуальний погляд// Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 116 (Частина 1). - 2013. – С. 34-48.
19. Растоу Д.А. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д.А. Растоу // Полис. — 1996. — № 6. — С.5 — 15.
20. Фисун А.А. Демократия, неопатримониализм и глобальные трансформации / Фисун А.; Региональный филиал Национального ин-та стратегических исследований в г.Харькове. — Х.: Константа, 2006. — 352 с.
21. Шведа Ю.Р. Стратегії демократичної трансформації (транзиту) в західній політичній науці / Ю.Р. Шведа // Віче. — 2007. — № 12. — С. 29—31.
22. *Institutional design in post-communist societies. Rebuilding the ship at sea* / edited by J.Elster, Clauss Offe, and Ulrich K. Preuss. — Cambridge: University Press, 1998. — 350 p
23. Hooghe L., Marks G., Schakel A.H. *The Rise of regional authority: A comparative study of 42 democracies*. N.Y.: Routledge, 2010. - 361 p. - Mode of access: <http://www.unc.edu/~gwmmarks/assets/doc/The%20Rise%20of%20Regional%20Auth ority.pdf>
24. Jones A., Clark J. *The spatialities of Europeanization: power, governance and territory in Europe*. Abingdon: Routledge, 2010. - 182 p.
25. Ruggie J.G. *Constructing the world polity: Essays on International institutionalization*. L.: Routledge, 1998. - 328 p.
26. Rumford C. *Rethinking European spaces: Territory, borders, governance* // *Comparative European Politics*. L., 2006. - Vol. 4, N. 2. - P. 127-140.
27. Schmitter, Philippe C. *Neo-neo-functionalism* [Електронний ресурс] / Philippe C. Schmitter // *European University Institute*. — July 2002. — PP. 1–2 // *For publication in: Wiener, Antje and Thomas Diez, eds. European Integration Theory*. — Oxford: Oxford University Press, 2003 / - Mode of access: <http://www.eui.eu/Documents/DepartmentsCentres/SPS/Profiles/Schmitter/NeoNeoFunctionalismRev.pdf> - Назва з екрана.
28. Soderbaum F., Sbragia A. *Linkin European integration and comparative regionalism* [Електронний ресурс] // *Paper for UACES Conference 2010, Bruges* // - Mode of access: http://www.uaces.org/pdf/papers/1001/soderbaum_f.pdf. - Назва з екрана.
29. *The consolidation of democracy in East-Central Europe* / edited by K. Davisha and B. Parrot. — Cambridge, University Press, 1997. —389 p. — ISBN 0-521-590-64.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Робоча програма є основним методичним документом, що визначає зміст і технологію навчання з кредитного модуля за денною формою навчання. РП кредитного модуля «Трансформація та модернізація країн Східної та Центральної Європи» складається на основі відповідної навчальної програми і робочого навчального плану для підготовки аспірантів за спеціальністю 054 «Соціологія». Робочий навчальний план визначає рамки технології навчання з даного кредитного модуля шляхом розподілу навчального часу за видами занять, розподілу контрольних заходів та індивідуальних семестрових завдань наведених в навчальній програмі.

Робоча навчальна програма містить викладення конкретного змісту кредитного модуля «Трансформація та модернізація країн Східної та Центральної Європи» з розподілом на окремі навчальні заняття, визначає організаційні форми його вивчення (навчальні заняття, виконання індивідуальних семестрових завдань, самостійна робота), розподіл навчальних годин за видами занять, форми і засоби поточного та підсумкового контролю, інформаційно-методичне забезпечення.

У РП можуть бути змінені послідовність та ступінь докладності (рівень) вивчення окремих розділів, тем і питань залежно від особливостей спеціальності, форми навчання тощо.

Робочі програми щорічно обговорюються на засіданнях кафедри соціології. У разі необхідності, методичні комісії факультету соціології і права, представники якої, за спільним рішенням можуть запропонувати розробникам внести до робочої програми певні зміни та доповнення.

Не пізніше, ніж за 2 місяці до початку навчального року, РП мають бути затверджені (перезатверджені) деканом факультету, до складу якого входить кафедра-розробник робочої навчальної програми.

Навчальні програми входять до комплексу навчально-методичної документації кафедри соціології.

За денною формою навчання пропонується впровадження рейтингової системи оцінки успішності засвоєння студентами навчального матеріалу з дисципліни. Рейтинг студента з дисципліни «Трансформація та модернізація країн Східної та Центральної Європи» складається з балів, що отримуються на практичних заняттях

Результати роботи аспіранта оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи аспіранта. Семінарське заняття дає можливість показувати, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з другого боку – засвоювати завдання модульного контролю. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилання на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Методи навчання:

Словесні: монологічні: розповідь, пояснення.

Діалогічні: бесіда, навчальна дискусія.

Наочні: ілюстрування, відеоматеріали.

Практичні: вправи різних типів, ситуативне моделювання.

Методи планомірного формування розумових дій і понять.

Методи формування творчої діяльності: проблемно-пошукові (самостійна робота, розв'язання проблемних завдань, аргументування рішень).

Методи стимулювання та мотивації навчання: дискусії (пізнавальні, навчальні), мозкова атака, імітаційні вправи, вирішення конкретних ситуацій, рольове та ігрове моделювання.

Методи контролю:

Усний індивідуальний контроль (опитування на практичних заняттях).

Письмові експрес-контрольні роботи.

6. Самостійна робота студента

Самостійна робота студента розрахована на підготовку питань до семінарських занять, аналіз окремих першоджерел. Викладач також пропонує до опрацювання сучасні наукові статті та публіцистичні матеріали пов'язані з новітніми тенденціями у сфері особистості, освіти та культури.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Відвідування занять

Відвідування лекційних і семінарських занять є обов'язковим. Пропущені контрольні заходи оцінювання. Пропущену контрольну роботу можна написати повторно, але до моменту проставлення проміжної атестації з урахуванням часу, необхідного викладачу для перевірки роботи. Пропущені експрес-контрольні не відпрацьовуються. Процедура оскарження результатів контрольних заходів оцінювання. Студенти мають можливість підняти будь-яке питання, яке стосується процедури контрольних заходів та очікувати, що воно буде розглянуто згідно із наперед визначеними процедурами.

Календарний рубіжний контроль

Проміжна атестація студентів (далі – атестація) є календарним рубіжним контролем. Метою проведення атестації є підвищення якості навчання студентів та моніторинг виконання графіка освітнього процесу студентами. На першій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів. На другій проміжній атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 40 і більше балів. У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований». Відпрацювання «не атестації» здійснюється на консультаціях з викладачем шляхом усної відповіді на питання не засвоєного студентом матеріалу.

Для оскарження контрольних заходів студент має подати заяву, у якій має бути вказана причина оскарження, наведені факти упередженості викладача. Викладач повинен обговорити дану заяву зі студентом особисто на консультації. В разі відсутності порозуміння щодо результату контрольного заходу, формується комісія з викладачів кафедри, яка оцінює процедуру проведення контрольного заходу та претензії студента. Комісія може вирішити провести контрольний захід повторно, або відхилити заяву. Рішення комісії є остаточним та оскарженню не підлягає.

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. 3

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за наступні види робіт:

- 1) відповіді на семінарських заняттях;
- 2) активна робота на семінарських заняттях;
- 3) експрес-контрольні в процесі лекційних занять;
- 4) написання модульної контрольної роботи (МКР).

I. Робота протягом семестру

1. Виступи на семінарських заняттях

Максимальна кількість балів, які студент може отримати на всіх семінарських заняттях протягом семестру, дорівнює 35 балів.

При відповіді на кожне питання студент отримує:

«відмінно» – 5 балів – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) якщо при відповіді студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, з легкістю і переконливо відповідає на поставлені питання;

«добре» – 4 бали – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації) або повна відповідь з незначними неточностями, відповідає на більшість з поставлених запитань викладача та студентів;

«задовільно» – 3 бали – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації)

«незадовільно» – 0 балів – значні помилки, виступ не послідовний, на поставлені запитання не відповідає взагалі, відсутня робота на семінарі.

2. Активність роботи на семінарських заняттях

Максимальна кількість балів, які студент може отримати на всіх семінарських заняттях

протягом семестру, дорівнює 20 балів.

«відмінно» – 3 бали – студент бере активну участь в обговоренні усіх питань плану семінарського заняття;

«добре» – 2 бали – студент бере участь в обговоренні окремих питань плану семінарського заняття.

«задовільно» – 1 бал – студент бере участь в обговоренні одного питання плану семінарського заняття.

«незадовільно» – 0 балів – студент не бере участі в обговоренні питань теми семінарського заняття.

3. Експрес-контрольні на лекціях

Експрес-контрольні роботи оцінюються у 5 балів кожна. Враховуючи, що протягом семестру відбувається 4 експрес-контролі, максимальна кількість балів за експрес-контрольні – 20 балів.

«відмінно» – 5 балів – повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації);

«добре» – 4 балів – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації) або повна відповідь з незначними неточностями;

«задовільно» – 3 бали – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки;

«незадовільно» – 0 балів – немає відповіді, або студент відсутній під час написання роботи.

4. Модульна контрольна робота (МКР)

МКР оцінюється максимально 25 балів.

Кожна МКР передбачає письмову відповідь на 1 питання, протягом однієї академічної години на семінарських заняттях.

Оцінювання відповіді на питання здійснюється за наступними критеріями:

«відмінно» – 10-9 балів – надаються точні дефініції, надано декілька теоретично обґрунтованих аргументів щодо питання, наведення прізвищ дослідників, які вивчали дану проблему;

«добре» – 7-8 балів – відображається сутність питання, але наявні неточності у відповіді;

«задовільно» – 6 балів – неповна відповідь, наявні суттєві помилки;

«незадовільно» – 0 балів – відсутня або некоректна відповідь.

б. Заохочувальні бали

Всього не більше 10 балів за такі види робіт:

– за науково-дослідницьку діяльність (участь у конференціях, «Днях науки ФСП», конкурсах студентських робіт, публікації);

– участь у факультетських олімпіадах з дисципліни та всеукраїнських олімпіадах.

II. Порядок проведення атестацій і семестрового контролю

На першій атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 20 і більше балів.

На другій атестації студент отримує «зараховано», якщо його поточний рейтинг на час атестації складає 40 і більше балів.

У випадку, якщо цей показник не відповідає вимогам, виставляється «не атестований».

Сума рейтингових балів, отриманих студентом протягом першого семестру, за умови зарахування МКР, переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею переведення. Якщо сума балів менша за 60, але МКР зараховано, студент виконує залікову контрольну роботу. У цьому разі сума балів за виконання МКР та залікову контрольну роботу переводиться до підсумкової оцінки згідно з таблицею переведення. Студент, який у семестрі отримав більше 60 балів та має позитивну оцінку за МКР, отримує залікову оцінку «автоматом».

Студент, який у семестрі отримав більше 60 балів, але бажає підвищити свій результат, може взяти участь у заліковій контрольній роботі. У цьому разі остаточний результат

складається з балів, отриманих на заліковій контрольній роботі та балів за МКР.

Ваговий бал залікової контрольної роботи – 80 балів.

Завдання залікової контрольної роботи складається з чотирьох питань, на які повинен відповісти студент. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю (перелік питань у додатку 3).

Відповідь на кожне питання оцінюється у 20 балів.

Система оцінювання питання:

«відмінно» – 20-18 балів – повна відповідь на питання (не менше 90% потрібної інформації);

«добре» – 17-15 балів – достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, незначні неточності);

«задовільно» – 14-12 балів – неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки);

«незадовільно» – 0 балів – незадовільна відповідь.

Письмовий екзамен

Допуск до екзамену має місце коли поточний рейтинг більше 40 балів. Екзаменаційне завдання має вигляд переліку питань, на які повинен відповісти студент. Питання є різними за змістом, відповідають тематиці лекцій, семінарів, самостійної роботи, питань з самоконтролю. Оцінка за екзамен може варіюватися в межах від 0 до 50 балів (за жорсткою системою оцінювання).

Порядок проведення екзамену та критерії оцінювання його результату визначається таким чином. Кожне письмове завдання містить два теоретичних питання. Студент обирає окремий білет, готується 20 хвилин, відтворюючи відповіді на папері. Після цього, студент розкриває зміст питань екзаменатору.

Кожне питання оцінюється екзаменатором у 25 балів.

Система оцінювання двох теоретичних питань:

- «відмінно», повна відповідь на питання (не менше 90% потрібної інформації), – 25-24 балів;
- «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, незначні неточності) – 20-18 балів;
- «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) – 12-9 балів;
- «незадовільно», незадовільна відповідь – 0 балів.

Після екзамену викладач додає результат екзамену до рейтингових балів студента за семестр і сумарні результати успішності студента вносить в залікову відомість, яка здається до деканату по закінченню екзаменаційної сесії.

Поточний контроль: експрес-опитування, опитування за темою заняття, МКР.

Календарний контроль: провадиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.

Семестровий контроль: залік

Умови допуску до семестрового контролю: **семестровий рейтинг більше 40 балів.**

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

1. Структурні та процедурні фактори режимних трансформацій.
2. Демократії, автократії та «сіра зона»: аналіз прикладів посткомуністичних країн.
3. Л.Хуге, Г. Маркс «Багаторівневе управління та європейська інтеграція».
4. Транснаціональні сфери («кишені»).
5. Пошук консолідуючих символів ЄС.
6. «Manifesto for re-building Europe» як пошук європейських інтелектуалів.
7. Особливості трансформаційних процесів у працях Н. Паніної.
8. Є.Головаха про модернізацію та зміну системи цінностей в українському суспільстві.
9. Держава, що сприяє розвитку як передумова модернізації в Україні в контексті досліджень П. Кутуєва.
10. Трудові орієнтації східноєвропейського населення та виробничий сектор країн регіону.
11. Ринок праці та інновації. Науково-технічний розвиток країн ЦСЄ у динаміці економічних циклів.
12. Порівняння модернізаційного потенціалу економіки України та країн ЦСЄ.
13. Громадянська активність і політична участь та патронажно-клієнтарна система влади.
14. Політизація соціуму versus Соціалізація політики.
15. Ерозія та еволюція політичних інститутів ЦСЄ.

Питання на залік

1. Класифікація теорій регіонального розвитку.
2. Регіональна історія та економічна географія як підвалини теорій регіонального розвитку.
3. Регіоналізм та регіоналізація Європи.
4. «Жорстка» та «м'яка» парадигма теорій регіонального розвитку.
5. Концепція «дифузії інновацій» Т. Хагерстранда.
6. Федералістський та функціоналістський типи структурування політичних просторів..
7. Чотири особливості функціоналізму.
8. Ф. Шміттер про регіональну інтеграцію.
9. Три узагальнення європейської інтеграції: «Європа різних швидкостей», «Європа a la carte», «Європа концентричних кіл».
10. С. Роккан. Концептуальна карта Європи. «Пояс міст».
11. «Європейське поле» у термінах теорії поля П. Бурд'є.
12. Ринкова, політична та правова сфери поля П. Бурд'є.
13. Неофункціоналізм та новий інституціоналізм у європейських студіях.
14. Багатоплановість теоретичного розуміння європейського регіону.
15. Східна Європа у дискурсі орієнталізації та європеїзації.
16. М. Кундера «Вкрадений Захід або трагедія Центральної Європи».
17. Центральна Європа як ідеологічний феномен.
18. Дж.Х Маккіндер про поняття «хартленду».
19. Регіон у цивілізаційній моделі С. Хантінгтона.
20. Social space versus Political Space.
21. Глобальний, регіональний, інституціональний та рефлексивний аспект політичного простору Європи.
22. Європейський політичний простір: наднаціональний чи транснаціональний?
23. «Дефіцит демократії» Ю. Хабермаса.
24. Відносини «ядро-периферія».
25. Докомуністичний, комуністичний та посткомуністичний стан суспільств регіону.
26. Соціальні змін в ЦСЄ в контексті теорій П. Бурд'є.
27. Теорії пристосування траєкторій та path-dependent.
28. СРСР та країни Центральної та Східної Європи: причини, початок та хід трансформацій.
29. «Оксамитові революції» 1989-1990 рр..
30. Трансформація через запозичення: умови реалізації та межі можливого.
31. Від державного соціалізму до транснаціонального капіталізму.

32. *Формування багатопартійності та «круглий стіл» у Польщі.*
33. *Трансформаційний процес в Угорщині.*
34. *Грудневі події в Румунії: революція чи путч?*
35. *Політичні партії в процесі реформ у Словаччині.*
36. *Хорватія та європейські структури.*
37. *Євроінтеграція Болгарії.*
38. *Європеїзм та проблема національної ідентичності.*
39. *«Революція свідомості» у польській ретроспективі.*
40. *Дискусії словацької інтелігенції про «ніжну революцію».*
41. *Вацлав Гавел і проблема «чеського абсурдизму».*
42. *Роль творчої інтелігенції у політичному житті Словенії.*
43. *Центральноєвропейська інтелігенція і буржуазія: особливості взаємодії.*
44. *Економічна буржуазія та культурна буржуазія.*
45. *«Прискорення модернізації» як анти буржуазний проект центральноєвропейської інтелігенції.*
46. *Структурні та акторні теорії демократизації.*
47. *Хвилі демократизації С. Хантінгтона.*
48. *Класифікації політичних режимів та індекси демократії.*
49. *Феномен гібридних політичних режимів.*
50. *Рейтингові та експертні соціологічні інструменти для порівняльного аналізу трансформацій.*

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доктором соціологічних наук, професором Федорченко-Кутуєвим Павлом Володимировичем, кандидатом політичних наук, доцентом, доцентом кафедри соціології Багінським Андрієм Владиславовичем,

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 12 від 24.05.2024)

Погоджено Методичною комісією факультету соціології і права (протокол № 9 від 26.06.2024)